

TUROPERATORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISH VA RIVOJLANISHINING YO'NALISHLARI

Sharofiddinov Sardorbek Saloxiddin o'g'li

Alfraganus universiteti magistranti

mxcelle@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada mamlakatimizda turoperatorlik faoliyatini tashkil etish va rivojlanish yo'nalishlarining ilmiy nazariy asoslari tahlili amalga oshirilgan. Shuningdek qonun hujjatlari asosida turizm sohasini rivojlantirishning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati ham tahlil ostiga olingan. Ushbu mavzuga oid bir qator mahaliy va xorijiy tadqiqotchilarning ilmiy izlanishlari o'rganildi. O'rganilgan adabiyotlarning asosiy mazmuni shundaki, mamlakat hududida turistik korxonalar faoliyatini diversifikatsiya qilish va rivojlantirish oqibatida mamlakatning iqtisodiy o'sish, xususan ishsizlik darajasining pasayishi va yalpi ichki maxsulot o'sishini aniqlangan. Tadqiqotda mamlakatimizning turistik salohiyati tahlilini amalga oshirishda so'nggi 5 yillik rasmiy statistik ma'lumotlardan foydalanib, statistik, qiyosiy-solishtirma, induksion-deduksion hamda empirik tahlil tadqiqot metodlaridan faol foydalanildi. Va yakunda mazkur maqola xulosa va foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Turoperatorlik faoliyati, turizm, iqtisodiyot, iqtisodiy o'sish, mehmonxona xo'jaligi.

Kirish

Turoperatorlar alohida shaxslar yoki guruhlar uchun turli xil sayohat xizmatlarini tashkil etish va osonlashtirish orqali sayohat va turizm sanoatida muhin o'rin egallaydi. Ularning faoliyati keng ko'lamli xizmatlarni o'z ichiga oladi, jumladan marshrutlarni rejalashtirish, turar joylarni bron qilish, transportni tashkil qilish, yo'riqnomalar bilan ta'minlash va mijozlari uchun qulay sayohat tajribasini ta'minlashni o'z ichiga oladi. Turoperatorlarning roli ko'p qirrali bo'lib, mehmonxonalar, aviakompaniyalar, transport kompaniyalari va boshqa xizmat ko'rsatuvchi provayderlar bilan sayohatchilarning turli ehtiyojlari va afzalliklarini qondiradigan keng qamrovli sayohat paketlarini yaratishni o'z ichiga oladi.

Ushbu manzuning dolzarbligini O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "mamlakatimizda turizm salohiyatini jadal rivojlantirish hamda mahalliy va xorijiy turistlar sonini yanada oshirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar" to'g'risidagi qarori bilan ham izohlash mumkin.¹

¹O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev, Toshkent sh, 2023-yil 26-aprel, PQ-135-son

Turoperatorlar tashkillashtirilgan ommaviy sayohatlarning dastlabki kunlaridan boshlangan boy tarixga ega. Turoperatorlar kontseptsiyasi uzoq va notanish joylarda sayohatni tashkil qilishda oddiy odamlar duch keladigan muammolarning yechimi sifatida paydo bo'ldi. Ekskursiyaning asl sababi sayohatchilarning yangi hududlarga kirishda duch keladigan til to'siqlari, valyuta farqlari va aloqa qiyinchiliklari kabi muammolarni hal qilish edi.

Turoperatorlik faoliyati tarixidagi ikkita asosiy kompaniya 1758 yilda tashkil etilgan Cox va Kings kompaniyalaridir. Bu kompaniyalar inklyuziv tur paketlari va mehmonxona vaucherlari kabi amaliyotlarni joriy etish orqali sayyohlik sanoatini shakllantirishda muhim o'rin egallaydi. Ko'pincha dunyodagi eng qadimgi sayyohlik kompaniyalaridan biri sifatida e'tirof etiladigan Cox and Kings turli mintaqalarda, jumladan, Buyuk Britaniya, AQSh, Hindiston, Misr va Rangunda faoliyat yuritib kelmoqda.

Vaqt o'tishi bilan turoperatorlar turar joy, ovqatlanish, diqqatga sazovor joylar va transport xizmatlarini o'z ichiga olgan kompleks turlarni yaratishga ixtisoslashgan. Ular Italiyaga yo'naltirilgan sayohatlardan tortib, tog'li hududlarda chang'i sarguzashtlari kabi faoliyatga asoslangan tajribalargacha bo'lgan turli xil imtiyozlar va qiziqishlarga javob berishdi.

Metodologiya

Turoperatorlik faoliyatini tashkil etish va rivojlanishining yo'nalishlari haqidagi tadqiqotimizning metodologiyasida biz bir nechta tadqiqot metodlaridan, xususan qiyosiy va solishtirma tahlil, induksiya-deduksiya, shuningdek empirik tadqiqot metodlaridan faol foydalanildi. Ushbu turdagi tadqiqot: tadqiqotning asosiy gipotezasini aniqlash, taqqoslash uchun eng optimal, hozirda eng dolzarb mamlakatni tanlash, statistik ma'lumotlarni to'plash, shuningdek to'plangan ma'lumotlarni tahlil qilish kabi bosqichlarni o'z ichiga oladi.

Xususan, turoperatorlik faoliyatini tashkil etish va rivojlanishining yo'nalishlari mavzusini yoritishda qo'llanilgan solishtirma tahlil va induksiya-deduksiya tadqiqot metodlaridan foydalanishdan asosiy maqsadimiz, turoperatorlik faoliyatini tashkil etish to'g'risida umumiy tushuncha olish, tadqiqotning qat'iyligi va aniqligini ta'minlash, ma'lumotlar asosida aniq kuzatuvlar (induksiya) dan umumiy tamoyillarni xulosa qilish, yoki umumiy tamoyillar(deduksiya) dan aniq xulosalar chiqarish orqali statistik ma'lumotlarni tahlil qilish va xulosalar chiqarishdan iboratdir.

Tahlil va natijalar

Turoperatorlar alohida shaxslar yoki guruhlar uchun turli xil sayohat xizmatlarini tashkil etish va osonlashtirish orqali sayohat va turizm sanoatida muhim o'rin egallaydi. Ularning faoliyati keng ko'lamlı xizmatlarni o'z ichiga oladi, jumladan marshrutlarni rejalashtirish, turar joylarni bron qilish, transportni tashkil qilish, yo'riqnomalar bilan ta'minlash va mijozlari uchun qulay sayohat tajribasini ta'minlash.

Turoperatorlarning roli ko'p qirrali bo'lib, mehmonxonalar, aviakompaniyalar, transport kompaniyalari va boshqa xizmat ko'rsatuvchi provayderlar bilan sayohatchilarning turli ehtiyojlari va afzalliklarini qondiradigan keng qamrovli sayohat paketlarini yaratishni o'z ichiga oladi.

Turoperatorlarning turlari:

Kiruvchi turoperatorlar (AKA Incoming Tour Operators): Ushbu operatorlar turistlarni guruh sifatida yoki individual tur paketlari orqali mamlakatga olib keladi. Ular mezbon mamlakatda rezident bo'lmaganlar uchun mamlakat bo'ylab sayohat qilish uchun barcha tadbirlarni amalga oshiradilar. Misol uchun, Germaniyaga sayohat qilayotgan bir guruh nemis sayyohlari bilan shug'ullanadigan italiyalik turoperator kiruvchi turoperator hisoblanadi. Ko'pgina kiruvchi operatorlar aeroportda kutib olish va tushirish kabi xizmatlar uchun mahalliy sayyohlik agentliklarini yollashadi, mahalliy mehmonxonalar va korxonalar bilan hamkorlik qiladilar va boshqa turoperatorlar bilan hamkorlik qiladilar.²

Chiquvchi turoperatorlar: kiruvchi operatorlardan farqli o'laroq, chiquvchi turoperatorlar sayohatchilarni boshqa mamlakatlarga olib borish uchun o'z mamlakatlarida ishlaydi. Ular o'z turlarini xalqaro yo'nalishlarga, biznes yoki dam olish sayohatlari uchun sotadilar. Misol uchun, Italiyaga sayohat qilayotgan bir guruh kanadaliklar uchun chiptalarni bron qilish va mehmonxonalarni bron qilish bilan shug'ullanadigan Kanada sayyohlik kompaniyasi tashqi turoperator hisoblanadi. Chiqish operatorlari ko'pincha ma'lum yo'nalishlarga ixtisoslashgan va sayohat paketlarini loyihalashda ushbu yo'nalishlardagi boshqa provayderlar bilan ishlaydi.

Mahalliy turoperatorlar: Mahalliy turoperatorlar inklyuziv turpaketlarni taqdim etadilar va ularni o'z vatanlarida mahalliy sayohatchilarga sotadilar. Ular turli xil turlarni taklif qiladilar, masalan, shaharga sayohatlar, poezdlar sayohatlari, milliy bog'larga tashrif buyurish va boshqalar, bu aholiga o'z mamlakatlaridagi diqqatga sazovor joylarni o'rganishga imkon beradi. Mahalliy turoperatorlar ichki turizm bozorida o'z imkoniyatlarini kengaytirish uchun boshqa provayderlar bilan hamkorlik qiladilar.

Qabul qiluvchi turoperatorlar (RTOs): RTOlar turistik mahsulotlarni (paketning bir qismi sifatida yoki alohida) boshqa turoperatorlar va sayohat agentliklariga biznesdan biznesga munosabatlar sifatida sotadilar. Asosan ulgurji sotuvchilar sifatida faoliyat yuritib, sotuvchi operator ushbu mahsulot yoki xizmatlar uchun to'laydigan yakuniy narxga foiz stavkasi yoki to'lov qo'shadi. RTOlar, shuningdek, boshqa operatorlarga mehmonxonalar, xizmatlarni aniqlashda yordam beradi va ushbu

²Paxlavon o'g'li, M. F. (2023). O'zbekistonda Turizm Sohasining Shakllanishi Va Rivojlanishi. *Miasto Przyszłości*, 39, 243-246.

sohalardagi tajribalari tufayli ularga tanish bo'lmagan hududlarda marshrutlarni loyihalashda yordam beradi.

*Turoperatorlarning asosiy vazifalari.*³

Turoperatorlar sayohatni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zarur bo'lgan bir nechta asosiy funktsiyalarni bajaradilar. Bu funktsiyalarga quyidagilar kiradi:

Marshrutlarni rejalashtirish: Turoperatorlar batafsil sayohat rejalarini ishlab chiqadilar, unda tashrif buyurish kerak bo'lgan yo'nalishlar, amalga oshiriladigan tadbirlar va sayohat davomiyligi ko'rsatilgan. Ular byudjet cheklovlari, mijozlarning afzalliklari va turizm trafigidagi mavsumiy o'zgarishlar kabi omillarni hisobga oladi.

Turar joyni bron qilish: Turoperatorlarning asosiy vazifalaridan biri o'z mijozlari uchun turli yo'nalishlarda mos turar joylarni ta'minlashdir. Bu mavjudlik va raqobatbardosh narxlarni ta'minlash uchun mehmonxonalar, kurortlar va boshqa turar joylar bilan shartnomalar tuzishni o'z ichiga oladi.

Tashishni tashkil etish: Turoperatorlar sayohatchilar uchun transport xizmatlarini muvofiqlashtiradilar, ular marshrutga qarab reyslar, poezdlar, avtobuslar yoki shaxsiy transport vositalarini bron qilishni o'z ichiga olishi mumkin. Ular sayohat tajribasini optimallashtirish uchun turli transport turlari o'rtasida uzluksiz o'tishni ta'minlaydi.

Qo'llanmalar bilan ta'minlash: Ko'pgina turoperatorlar mahalliy madaniyat, tarix va diqqatga sazovor joylar haqida ma'lumot beruvchi bilimdon mutaxassislar boshchiligidagi ekskursiyalarni taklif qilishadi. Ushbu qo'llanmalar sayohatchilarga qimmatli ma'lumot va yordam taklif qilish orqali umumiy sayohat tajribasini yaxshilaydi.

Xavfsizlik va muvofiqlikni ta'minlash: Turoperatorlar sanoat qoidalari va standartlariga rioya qilish orqali o'z mijozlarining xavfsizligi va xavfsizligini birinchi o'ringa qo'yadilar. Ular sayohatlar paytida xavflarni kamaytirish uchun sayohat bo'yicha maslahatlar, sog'liq talablari va favqulodda vaziyatlar protokollari haqida xabardor bo'lib turadilar.

Texnologiyaning turoperatorlar faoliyatiga ta'siri

Texnologiyaning rivojlanishi turoperatorlarning biznes operatsiyalarini amalga oshirish usullarini sezilarli darajada o'zgartirdi. Raqamli platformalar, onlayn bron qilish tizimlari, mobil ilovalar va ma'lumotlar tahlili integratsiyasi bronlarni boshqarish, mijozlar bilan muloqot, marketing strategiyalari va shaxsiylashtirilgan xizmatlarni yetkazib berish kabi jarayonlarni soddalashtirdi. Texnologiya turoperatorlarga kengroq auditoriyani qamrab olish, individual imtiyozlar asosida sayohat paketlarini sozlash, dinamik narxlash modellari orqali narx strategiyasini

---

³Hareebin, Y. (2020). Operational guidelines for human capital and innovative tourism entrepreneurs in sustainable tourism perspectives: An analysis of tour operators in the Andaman Provinces of Thailand. *ABAC Journal*, 40(3), 117-139.

optimallashtirish va sayohat davomida mijozlarning faolligini oshirish imkonini beradi.

Xulosa va takliflar

Xulosa qilib aytganda, turoperator faoliyatini tashkil etish va rivojlantirish yoʻnalishlari texnologik yutuqlarni qamrab olish, barqaror amaliyotni ilgari surish va mijozlar tajribasini oshirish atrofida boʻlishi kerak. Ushbu strategik yondashuvlarni qoʻllagan holda, turoperatorlar oʻzlarini raqobatbardosh bozorda muvaffaqiyatga erishish uchun joylashishi mumkin, shu bilan birga turizm sanoatining umumiy oʻsishi va barqarorligiga hissa qoʻshadi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Barna, M., & Semak, B. (2020). Main trends of marketing innovations development of international tour operating. *Baltic Journal of Economic Studies*, 6(5), 33-41.
2. Hareebin, Y. (2020). Operational guidelines for human capital and innovative tourism entrepreneurs in sustainable tourism perspectives: An analysis of tour operators in the Andaman Provinces of Thailand. *ABAC Journal*, 40(3), 117-139.
3. Zolotovskiy, V. (2023). Heritage tourism as a direction to support sustainable tourism development in the regions and the local area. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 420, p. 10011). EDP Sciences.
4. Bedradina, G., & Nezdoyminov, S. (2019). Measuring the quality of the tourism product in the tour operator business. *Montenegrin Journal of Economics*, 15(2), 81-93.
5. Yu, A. A. (2020). Scientific and practical aspects of organizing week-end routes in the natural environment using technologies of active tourism. *Современные проблемы сервиса и туризма*, 14(2), 50-63.
6. Marjona, A. (2023). TURIZMNI RIVOJLANTIRISH. *THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH*, 2(19), 76-79.
7. Shovqiddin, A. (2023). YURTIMIZDA SAYYOHLIK AGENTLIKLARINING FAOLIYATI VA OʻRNI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 33(1), 156-159.
8. Paxlavon oʻgʻli, M. F. (2023). Oʻzbekistonda Turizm Sohasining Shakllanishi Va Rivojlanishi. *Miasto Przyszłości*, 39, 243-246.